

УДК 338.43:664.1

Морохова В.О., к.е.н., професор

Сай О.В., магістрант

Луцький національний технічний університет

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЦУКРОБУРЯКОВОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ

В статті представлено результати аналізу ефективності виробництва цукру в Україні, проаналізовано динаміку виробництва цукрових буряків за категоріями господарств та визначено основні шляхи підвищення ефективності цукробурякового виробництва в Україні.

Ключові слова: цукробурякова промисловість, ефективність, цукрові буряки, цукор, конкурентоспроможність.

Morokhova V., Sai O.

PROSPECTS OF DEVELOPMENT UKRAINE SUGAR BEET PRODUCTION

The article presents results of the analysis of the efficiency of sugar production in Ukraine, are analyzed the dynamics of sugar beet farms by category and are identified the main ways of increasing effectiveness sugar production in Ukraine.

Key words: beet and sugar industry, efficiency, sugar beets, sugar, competitiveness.

Морохова В.О., Сай О.В.

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СВЕКЛОСАХАРНОГО ПРОИЗВОДСТВА УКРАИНЫ

В статье представлены результаты анализа эффективности производства сахара в Украине, проанализирована динамика производства сахарной свеклы по категориям хозяйств и определены основные пути повышения эффективности свеклосахарного производства в Украине.

Ключевые слова: свеклосахарная промышленность, эффективность, сахарная свекла, сахар, конкурентоспособность.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Цукрова промисловість України завжди була однією з найбільш розвинутих галузей народного господарства, яка за кількістю підприємств, виробничою потужністю, забезпеченням кваліфікованими

працівниками, а також за обсягом виробленої продукції посідала одне з провідних місць в економіці. Ще на початку 90-х років минулого століття Україна входила до шістки найбільших експортерів бурякового цукру в світі. Нині ж ці ринки майже повністю втрачено через низьку конкурентоспроможність вітчизняного цукру. Більшість цукрових заводів України було збудовано ще в середині XIX ст., тому вони мають зношені основні виробничі фонди та низьку потужність. До того ж, в буряківництві і цукроварінні існує низка неврегульованих організаційних та економічних питань, від яких залежить конкурентоспроможність продукції цукробурякового виробництва України.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Теоретичні, методологічні та прикладні питання ринку цукру відображені у працях вітчизняних учених В.Г. Андрійчука, О.С. Богатиренка, П.П. Борщевського, М.П. Шаповала, Г.В. Шевчука, О.М. Шпичака, а також зарубіжних учених – В.Р. Боева, А.Г. Зельднера, І.Г. Ушачова. Ця проблема є багатогранною і динамічною в часі, тому зумовлює необхідність постійного проведення подальших досліджень з урахуванням змін і тенденцій розвитку цукробурякового виробництва.

Цілі статті. Метою дослідження є обґрунтування рекомендацій щодо підвищення результативності та ефективності діяльності підприємств цукрової галузі України та розробка шляхів їх стабільного функціонування в умовах економічної конкуренції.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розвиток цукробурякового комплексу є одним із найбільш важливих в економіці України, який потребує якісних перетворень, спроможних забезпечити підвищення конкурентоспроможності продукції на зовнішніх ринках. Проте значні коливання закупівельних цін на цукрові буряки, оптово-відпускних цін на цукор призводять до суттєвих коливань обсягів виробництва продукції. Відновлення експорту українського бурякового цукру, підвищення його конкурентоспроможності та просування його на продовольчі ринки зарубіжних країн є однією з відправних позицій розвитку цукрової галузі. Аграрна політика України повинна враховувати глобальні процеси і зміни, що відбуваються на

світовому ринку цукру, і визначити та сформувати власні умови для подальшого розвитку підприємств цукробурякового підкомплексу. На даний час в Україні майже повністю зруйнована інфраструктура щодо забезпечення експортних поставок цукру, і сьогодні вирішення цієї проблеми потребує від держави прийняття конкретних заходів з її якнайшвидшого відновлення.

Площа збирання цукрових буряків в Україні за 2002–2012 рр. значно зменшилась через зниження площ сировинних зон, втрату зовнішніх ринків збуту цукру та суттєве зношення матеріально-технічної бази підприємств, і як наслідок відбулося зниження конкурентоспроможності цукробурякового комплексу України (рис.1).

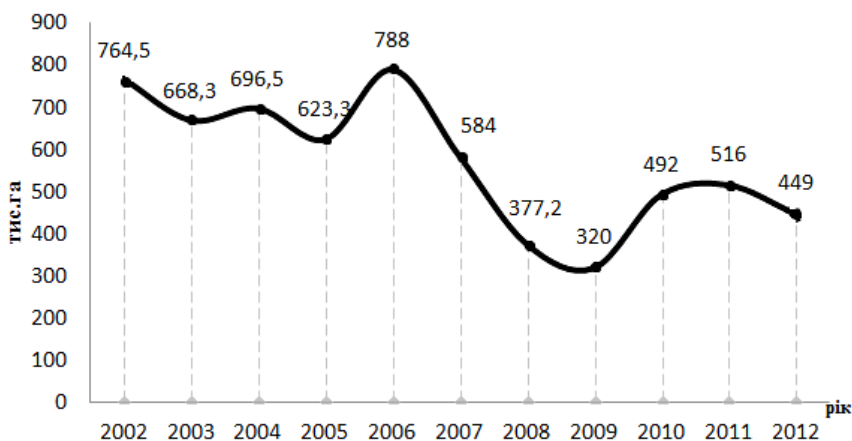

Рис. 1. Площа посіву цукрових буряків у 2002–2012 рр. [2]

У 2012 році в Україні виробили 2226 тис. тонн цукру при затвердженій Кабінетом Міністрів України квоті "А" 1833 тис. тонн. Такий високий результат пов'язаний з тим, що погоднокліматичні умови цієї осені суттєво посприяли збільшенню врожайності цукрових буряків та підвищення їх цукристості (табл.1.). Саме тому валовий збір цукрових буряків значно перевищив прогноз. Обсяг виробленого цукру повністю забезпечує внутрішній ринок та створює експортний потенціал у 2013/2014 маркетингових роках.

Таблиця 1

Якісна характеристика цукрових буряків, що надійшли на цукрові заводи у 2012 році [2]

№	Цукристість, %	тис. тонн
1	від 14% до 15 %	1390
2	від 15% до 16 %	6247
3	від 16% до 17 %	8805
4	від 17% до 18 %	700
5	понад 18 %	405

Ефективність діяльності цукробурякового підкомплексу в країнах ЄС та України значно різниться, оскільки показник ефективності виробництва цукру з 1 га в Україні є набагато нижчим (табл.2).

Таблиця 2

Площі посівів цукрових буряків та виробництво бурякового цукру в ЄС та Україні [3]

Країна	Площа посіву цукрових буряків, тис. га	Загальне виробництво цукру, тис.т	Виробництво цукру з 1 га посівів цукрових буряків, т/га
Франція	381	4257	11,2
Німеччина	345	3442	10,0
Польща	195	1464	7,5
Велика Британія	93	994	10,7
Нідерланди	71	870	12,3
ЄС	1539	15180	9,9
Україна	449	2226	4,3

Виробництво цукру в розрахунку на 1 га посівів цукрових буряків в Україні (4,3 т/га) в 2,3 рази нижчий, ніж в ЄС (9,9 т/га), зокрема в 2,6 рази менший, ніж у Франції (11,2 т/га), та 2,9 рази менший порівняно з Нідерландами (12,3 т/га).

Важливо зауважити, що починаючи з 2011 року вперше за останнє десятиліття підприємства галузі здійснюють певні кроки до відновлення експорту цукру. За 2012 р. відвантажено на

експорт 118,3 тис. т цукру білого у 20 країн світу. Основними країнами-імпортерами є Казахстан, Грузія, Ліван, Киргизія, Туркменістан, Узбекистан, Угорщина, Хорватія, Сирія [3].

За даними Національної асоціації цукровиків України «Укрцукор» в 2009–2012 рр. цукрові заводи вирощували цукрові буряки для промислової переробки на площах, що становили 57,2% загальних в Україні, відповідно цукровими заводами було вирощено 58,5% валового збору цукрових буряків (табл.3).

Таблиця 3

Структура виробництва цукрових буряків в 2011–2012 рр.

Виробники	2011 р.			2012 р.		
	тис. га	млн.т	%	тис. га	млн.т	%
Цукрові заводи	295	11,0	58,8	302	12,8	67,3
С/г п-ва	126,5	4,7	25,1	64,5	2,7	14,3
Фермерські господарства	41	1,4	7,5	34,0	1,2	7,6
Господарства населення	53,5	1,6	8,6	48,5	1,6	10,8
Всього	516	18,7	100	449	18,3	100

У 2012 р. площі посівів цукрових буряків на цукрових заводах становили 302 тис. га, що становить 67,3 % від загальної кількості виробників цукрових буряків. Витрати на виробництво цукрових буряків у вартісному вигляді в розрахунку на 1 га постійно зростають. Завдяки нарощенню витрат у виробництво відбувається підвищення врожайності й прибутковості цукрових буряків [1]. Причому підвищення врожайності, як правило, відбувається в більшій мірі, ніж збільшення витрат на виробництво, в результаті собівартість одиниці продукції знижується. Найкращий результат щодо ефективності виробництва за показником рентабельності досягається у випадку, коли витрати в розрахунку на 1 га складають 5–14 тис. грн і забезпечують урожайність 401–500 ц/га. Так, при витратах 5,2 тис. грн/га досягалась урожайність 461 ц/га і рентабельність 156,2% [1].

Сьогодні для розвитку цукробурякового комплексу України, крім необхідності впровадження сучасних технологій вирощування цукрових буряків, достатнього забезпечення бурякосійних

господарств високоякісним насінням, мінеральними добривами і засобами хімічного захисту рослин, ще більш актуальною стає реконструкція та модернізація цукрових заводів, нарощування їх виробничих потужностей до економічно оптимальних меж.

Можна виділити два основні чинники, які перешкоджають розвитку цукрової промисловості в Україні. Це імпорт надлишку сировини сирцю тростини та економічна криза трьох останніх років.

Загалом цукробурякове виробництво в нашій державі перетворилося з експортно стратегічної галузі економіки на дотаційну, що загрожує відсутністю змоги забезпечення навіть власних потреб таким важливим продуктом як буряковий цукор.

На ефективність виробництва цукру із цукрових буряків досить позитивно впливають інтеграційні процеси, які на сьогодні відбуваються в галузі. Перш за все, їх вплив відображається на рівні концентрації виробництва сировини (табл.4).

Таблиця 4

Структура виробництва цукру за виробниками в Україні у 2012 р.
(за даними НАЦУ «Укрцукор») [2]

Цукрові компанії, групи заводів	К-ть заводів	Перероблено буряків, тис. т	Вироблено цукру, тис. т	У % до загального випуску
1. ТОВ Фірма «Астарта-Київ»	7	3109,3	429,9	19,31
2. ТОВ «Агропродінвест»	2	1089,3	162,3	7,29
3. ТОВ «Укрлендфармінг»	2	1532,7	207,7	9,33
4. ТОВ «Кернел Трейд»	3	918,8	119,4	5,36
5. Група компаній «Мрія-центр»	7	1455,5	167,4	7,52
6. ТзОВ «Радехівський цукор»	1	1083,0	134,9	6,06
7. ТОВ «Панда»	3	789,0	100,9	4,53
8. Агрофірма «Світанок»	2	486,1	68,4	3,07
9. «Теофіпольський ц/з»	1	538,4	66,5	2,99
10. «Подільські цукроварні»	3	513,4	69,4	3,12
11. ТОВ «Галс-ЛТД»	2	360,6	44,7	2,01
Всього інтегровані компанії	33	11876,1	1571,5	70,6
Заводи не інтегровані в компанії	30	5287,0	654,9	29,4
Разом	63	17163,1	2226,4	100,0

Доведено, що компактність сировинних зон навколо цукрових заводів позитивно позначається на ефективності цукробурякового виробництва, оскільки знижує транспортні витрати (особливо в умовах зростання цін на пально-мастильні матеріали), а також призводить до зниження втрати коренеплодів та вмісту в них цукру. Дослідження науковців (зокрема Українського НДІ цукрової промисловості), свідчать, що заготівля цукрових буряків при радіусі доставки близько 30 км є найбільш ефективною, тобто бурякосійні площі повинні бути сконцентровані навколо переробних підприємств. Цьому сприяє формування інтегрованих формувань, що відбувається в галузі [5].

Для успішного розвитку галузі необхідно сформувати збалансовану систему фінансово-кредитного забезпечення за рахунок запровадження іпотечного кредитування та страхування ризиків виробництва. Це у свою чергу дозволить здійснити технічне переоснащення підприємств цукрової галузі, запровадити сучасні енергозберігаючі технології, що сприятиме підвищенню якості продукції та її конкурентоспроможності на зовнішніх ринках. Також існує практика переоснащення українських цукрових заводів для виробництва біопалива.

Законодавча та нормативна база України повинна стимулювати зростання обсягів виробництва та споживання продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Тому, на нашу думку, необхідно розглянути питання щодо можливості відміни мінімальних закупівельних цін на цукор. В умовах ринкової економіки бізнесу складно реагувати на коливання ринку та утримувати позицію з мінімальною ціною. Тому доцільно обмежитися лише квотуванням обсягів виробництва та реалізації продукції. Цей спосіб державного регулювання ринку є поширеним в європейських країнах, та на сучасному етапі задовольняє інтереси держави та бізнесу.

В Україні існують резерви нарощування виробничих потужностей та обсягів продукції. Серед них 38 законсервованих цукрових заводів, які при забезпеченні необхідною кількістю сировини можуть відновити свою виробничу діяльність або можуть бути перепрофільовані на виробництво біологічних видів палива (рис.2). Підтвердженням цьому є ТДВ «Узинський цукровий

комбінат», який крім виробництва цукру додатково здійснює виробництво біоетанолу [6].

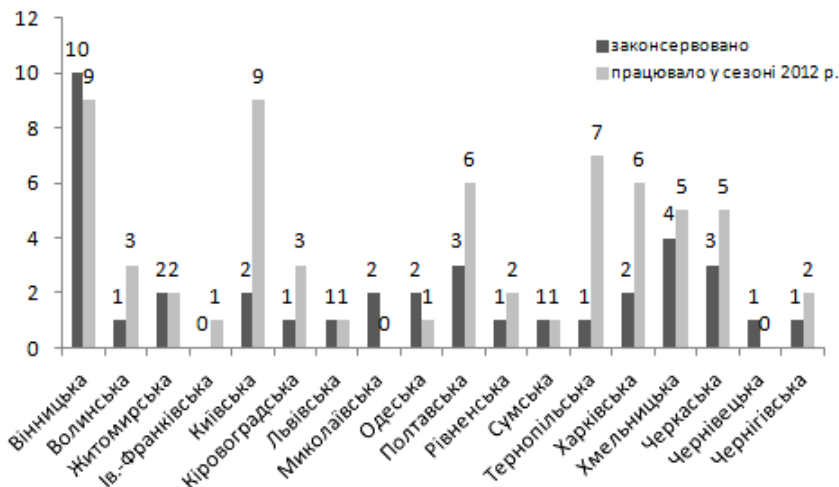

Рис.2. Кількість цукрових заводів в розрізі областей [2]

Досягнення стратегічних цілей розвитку цукрової галузі України передбачають за рахунок оптимального поєднання промислового і сільськогосподарського виробництва, та підпорядкування їх діяльності потребам внутрішнього і зовнішнього ринків.

Висновки.

1. Для формування стратегії розвитку буряківництва в Україні необхідно враховувати тісну залежність доходності цукрового буряківництва від врожайності та загальної суми витрат на гектар посіву.

2. Пріоритетними напрямками удосконалення заготівлі цукрових буряків є: відновлення безпосередніх зв'язків по вирощуванню та заготівлі цукрових буряків, створення ефективних інтеграційних формувань цукробурякового виробництва.

3. Для успішного розвитку галузі необхідно сформувати збалансовану систему фінансово-кредитного забезпечення за рахунок запровадження іпотечного кредитування та страхування ризиків виробництва.

4. За рахунок переоснащення законсервованих цукрових заводів ефективно використовувати нарощування виробничих потужностей, також можливим є їх переоснащення для виробництва біопалива.

1. Ринок цукру України: підсумки, прогнози, перспективи. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.sugarua.com/ua/sugarnews_ukr/lists/1822.

2. Графічний матеріал: підсумки 2012 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.sugarua.com/ua/sugarnews_ukr/lists/1822.

3. Ринок цукру. Україна та світ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ukrselko.com/uploads/media/Sugar_jul_2013.pdf.

4. Маслак О.В. Цукру меншає... / О.В. Маслак // Агробізнес сьогодні. – 2012. – №20. С. 18–21.

5. Доронін А.В. Роль інтегрованих компаній у підвищенні конкурентоспроможності цукробурякового виробництва / А.В. Доронін // Економіка АПК. – 2011. – №10. – С. 33–38.

6. Мойсеєнко О.Ю. ТДВ «Узинський цукровий комбінат» впевнено модернізує виробництво / О.Ю. Мойсеєнко, М.М. Котенко // Вісник цукровиків України. – 2012. – №12. – С. 24–27.